

Nepriklausomybės kovose dalyvavo žymiojo kompozitoriaus brolis

Krašto istorijos ir kultūros tyrinėtojams Deglėnai, arba tarmiškai Daglėnai, ypač gerai žinomi. Šiame atokiame Pušaloto seniūnijos kaime gimė teatrologas Antanas Vengris (1912–2014), kompozitorius, dirigentas, pedagogas Alfonsas Mikulskis (1909–1983), Biržuose gyvenantis tautodailininkas, pedagogas Vaidotas Butkevičius.

Prieš daugiau nei šimtmetį, kuriantis Lietuvos valstybei, iš Deglėnų kaimo ginti tėvynės išėjo ne vienas savanoris. Gegužės pradžioje publikavome kraštotyrininko Algimanto Stalilionio parengtą pasakojimą apie deglėnietį Kazį Svilą (1892–1943) – Pušaloto partizanų kuopos savanorį, Policijos departamento direktorių, politinį kalinį.

Šiame laikraščio numeryje skaitytojui pateikiame A. Stalilionio surinktą medžiagą apie iš Deglėnų kaimo kilusį Pušaloto partizanų kuopos karį savanorį, vyresnįjį kompozitoriaus A. Mikulskio brolių Aleksą Mikulskį (1897–1968). Lietuvos centriniame valstybės ir Ypatingajame archyvuose kraštotyrininko surinktus istorinius faktus praturtina ištraukos iš „Kario“

Alekso ir Aleksandros Mikulskių šeima.

žurnale (1987 m. Nr.5) publikuoto Alfonso Mikulskio straipsnio „Kodėl pamiršamos moterys“, Rūtos Marijos Raudonytės-Talžūnienės rankraščio bei Panevėžio r. Krekenavos miestelyje gyvenančios Rimos Mikulskytės prisiminimai, kuriuos užrašė A. Stalilionis.

Sigitas KANIŠAUSKAS

Kauklių dvaras, 1900–1910 m.

Lageryje, paskutinė vakarienė. Aleksas Mikulskis šeštas iš kairės. 1950 m

Savanorio Alekso Mikulskio laidotuvės, 1968 m.

Vienas pirmųjų Pušaloto kuopos savanorių

Aleksas Mikulskis gimė 1897 kovo 30 d. tuomečiame Maldučiūnų valsčiui priklausiusiame Deglėnų kaime, Stanislovo Mikulskio (1869–1954) ir Anelės (Angelės) Žaldokaitės (1875–1951) daugia vaikėje šeimoje, kurioje augo septyni vaikai. Būsimo savanorio prosenelis Martynas Mikulskis kilęs iš Meškalaūkio. Jis vedė Oną Povilaitę iš Deglėnų ir ten persikėlė gyventi.

Aleksas Mikulskis į Pušaloto partizanų kuopą įstojo 1919 m. sausio 27 d. ir joje tarnavo iki 1921 m. spalio 29 d. Savanoris dalyvavo kuopos žygiuose ir mūšiuose prieš bolševikus prie Pušaloto, Kauklių, Dičiūnų, Niurkonių. Taip pat kuopos žygiuose prie Rokiškio ir Daugpilio. Archyve išlikę liudijimai byloja, kad A. Mikulskis karo žygiuose ir mūšiuose pasižymėjo narsa ir drausme.

Kario savanorio brolis Alfonsas Mikulskis apie Pušaloto partizanų kuopos kūrimąsi savo prisiminimuose rašo taip (tekstas redaguotas): „*Dingus bolševikiniam komitetui (jam vadovavo pušalotietis studentas Jonas Dudonis), tą sekmadienį Pušaloto klebonas Jonas Jaskevičius pasakė karštą patriotinį pamokslą ir įspėjo po pamaldų nevažiuoti namo, bet rinktis aikštėje prie Vartotojų bendrovės prieangio.*

Klebonas turėjo didžiausią žmonių pasitikėjimą. Jis kalbėjo apie būtinybę susiburti ir steigti savo kariuomenę, ragino išvyti iš krašto priešus bei patiems kurti savo ateitį. Klebonui antrino karininkas Antanas Michelevičius, keliais sakiniais susirinkusiesiems priminęs, kad paskelbta Lietuvos Nepriklausomybė ir reikia organizuotis į karinius dalinius, ginkluotis bei varyti priešus iš krašto. Karininkas atvertė savanorių registracijos knygą ir pirmas įrašė savo pavardę. Po jo – klebonas J. Jaskevičius. Vienas pirmųjų į savanorius užsirašė brolis Aleksas Mikulskis. Tą sekmadienį į Pušaloto partizanų kuopą įstojo daugiau kaip 30 vyrų.

Kitą sekmadienį savanoriai priėmė priesaiką. Iki to laiko į partizanų kuopą įstojo dar apie 20 vyrų. Į berželiais papuoštą Pušaloto bažnyčią įžygiavo jau rikiuotės žingsnių pramokę partizanai. Prie altoriaus buvo padėtas Šventasis Raštas ir du sukryžiuoti kardai. Šalia kunigų stovėjo kuopos vadas A. Michelevičius. Vyrų kariai pakėlė dešines kartojo priesaikos žodžius ir tvirtu žingsniu žengė prie stalo, bučiavo Šventąjį Raštą ir kardus.

Vėliau, kai pajudėjo frontas, teko surinkti žinias apie bolševikus ir jų dislokacijos vietas kitoje Lėvens pusėje, kaimyniniuose Nau-

jadvario ir Niurkonių dvaruose. Tą pareigą teko atlikti merginoms. Persikėlusios keltu per Lėvenį, bolševikų sargybiniams-milicininkams paaiškino, kad važiuoja pas felčerį vaistų. Kai merginos, tarp jų ir mano sesuo Elžbieta, buvo įtartos, joms rodytis tapo pavojinga. Todėl tą darbą reikėjo man tęsti.“

Dalyvavo birželio sukilime

Prabėgus aštuoneriems metams po Nepriklausomybės kovų, 1927 m. vasario 28 d. Panevėžyje Šv. Stanislovo bažnyčioje A. Mikulskis susituokė su Aleksandra Kavaliauskaite. Šeima apsigyveno Kauklių dvare.

Specialios valstybinės komisijos nutarimu, 1929 m. spalio 15 d. A. Mikulskis oficialiai buvo pripažintas Lietuvos kariuomenės kūrėju savanoriu, o lapkričio 13 d. apdovanotas Savanorio medaliu.

Kitamet, 1930-aisiais, kovo pradžioje A. Mikulskiui be išperkamojo mokesčio skirta 11,74 ha Kauklių dvaro žemės.

Aleksas Mikulskis aktyviai dalyvavo 1941 m. birželio 22 d. prasidėjusiame sukilime ir padėjo suiminti iš Lietuvos padrikai besitraukiančius raudonarmiečius. Į Lietuvą grįžus sovietinei valdžiai, 1946 m. lapkričio 11 d. buvo suimtas ir 1947 m. kovo 6 d. nuteistas 15 metų katorgos darbų ir 5 metams tremties. 1947 m. balandžio 12 d. sovietinis karinis tribunolas bausmę kiek sušvelnino, penkeriais metais sutrumpindamas katorgos laiką.

A. Mikulskis į Kazachstaną buvo išvežtas 1949 m. balandžio 8 d. Iš tremties grįžo 1956 m. gegužę.

Aleksas ir Aleksandra Mikulskiai susilaukė penkių vaikų. Vyriausias Steponas (g. 1926 m.) mirė nuo sužalojimų Antrojo pasaulinio karo fronte, trys broliai Bronius (g. 1929 m.), Alfonsas (g. 1932 m.) ir Antanas (g. 1942 m.) gyveno Panevėžio bei Molėtų rajonuose, o Gvidas (g. 1936 m.) išsikėlė į Rusiją.

Kruvinas kelias

Alekso Mikulskio sesers Marijos Raudonienės dukra Rūta Marija Raudonytė-Talžūnienė rankraštyje apie dėdę rašo: „*Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui mamos brolis Aleksas dar gyveno Kaukliuose. Apylinkėse buvo neramu. Matė, kaip jo bendraminčiai areštuojami. Todėl, pasitaręs su žmona, išvažiavo į Panevėžį. Įsidarbino geležinkelėje ir iš pradžių apsigyveno pas mus (pas seserį Mariją Raudonienę). Vėliau gavo bendrabutį ir persikėlė ten. Kai prisiregistravo bendrabutyje, tada sovietų saugumiečiai ir susekė. Dėdę areštavo ir išvežė į Lukiškių kalėjimą Vilniuje. Vilniuje jį važiuodavo lankyti sesuo Elžbieta Mikulskytė-Gaidienė kartu su Brone Aleksandravičiute iš Pušaloto. Jos brolis tuo metu taip pat kalėjo Lukiškėse. Nakvynei apsistodavo pas Bronės seserį Izelę, kuri gyveno netoli geležinkelio stoties. Vieną kartą nuvažiavę jau neberado, o grįžę po kiek laiko gavo laišką iš Karagandos. Ten buvo sunkiųjų*

darbų kalėjimas ir jis dirbo anglių kasykloje. Darbas buvo nepaprastai sunkus, alinantis, o maisto gaudavo mažai ir tai, jeigu įvykdavo normas. Tame kalėjime išbuvo trejus metus.

Dėdė pasakojo, kad keliukas į šachtas buvo akmenimis grįstas. Juo einant į darbą ir grįžtant, sargybiniai sekdamo kalinius – vos pajudančius nušaudavo. Kai palydavo, matydavosi, kaip tarp akmenų sunkdavosi kraujas. Taip kasdien kaliniai eidavo tuo kruvinu keliu. Perkėlus į kitą kalėjimą, darbo sąlygos buvo kiek lengvesnės. Iš viso jam teko sunkiai dirbti keturiuose kalėjimuose.

Gera pamenu – buvo šilta diena. Mums žaidžiant kieme atėjo

Aleksas Mikulskis, 1919 m.

nedidukas, sulysęs kalinio pižama vilkintis žmogus. Tik kai prašneko, supratome, kad tai dėdė Aleksas. Iš katorgos ir tremties grįžo palaužtos sveikatos, turėdamas aukštą kraujospūdį. Mama parūpino vaistų, kad kiek pailsėjęs galėtų grįžti namo pas savo šeimą.“

Anukė prisimena

Krekenavoje gyvenančios Alekso Mikulskio sūnaus Broniaus (1929–1997) dukros Rimos (g. 1957 m.) atmintyje išlikęs toks senelio portretas: „*Kaip ir visa mūsų giminė, senelis buvo muzikalus, grojo armonika. Turėjo toki mažą pučiamą vamzdelį, su kuriuo sugrodavo šokių melodijas ir pats dainuodavo. Senelis sugebėdavo muzikos garsus išgauti net pliauska. Tačiau lageriuose praleistas laikas palaužė sveikatą. Visas kūnas buvo nusėtas randų. Senelis yra minėjęs, kad lageriuose patyręs kankinimus. Gal todėl senelis tapo ūmaus būdo, greitai supykdamas. Buvo geras medžio darbų meistras. Labai greitai išlėisdamas, jei kas pasakydavo kokią pastabą dėl darbų – viską mesdavo ir išeidavo. Labai mėgdavo grybauti – išeidavo dviem trim dienoms...*

Senelis mirė 1968 m., palaidotas Krekenavos seniūnijos Šventųjų kaimo kapinėse. Jo žmona Aleksandra amžinojo poilsio atgulė 1989 m.“

**Parengė A. STALILIONIS
Martytės MIKULSKIENĖS,
Rimos MIKULSKYTĖS
asmeninio archyvo
nuotraukos**